

НЯКОИ АСПЕКТИ НА „ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА В ИМЕТО НА ЧЕСТТА“*

Елка Пороминска, Бригита Костова**

I. Увод

В публичното пространство е известен т.нар. чадър на позора, под който са включени неизчерпателно определени деяния, представляващи според създателите му престъпления, осъществяващи „злоупотреби в името на честта“ или „насилие в името на

* Изследването е направено в рамките на проект „Противодействие на злоупотребите в името на честта в социален и правен аспект“, финансиран от Фонд „Активни граждани на България“.

** Адвокати от София.

честта“. Част от тези деяния са съставомерни според българското законодателство (например т.нар. принудителен брак, незаконното задържане и отвлечане, трафикът на хора, сексуалното насилие, злоупотребата със зестра/откуп и т.н.), друга част е възможно да съществуват като практика в някои общности, но на този етап не са надлежно установени у нас, поради което не са и криминализирани.

Типичното за някои африкански страни генитално осакатяване (т.нар. мутиляция на половите органи), което се извършва над жени/момичета, не се среща по нашите географски ширини. Имало е отделни случаи в България със заливане с киселина, най-вече над жени – като отмъщение или наказание от страна на извършителите, но не е установено това да са престъпления, извършени „в името на честта“ – с цел защита на възприемани културни и религиозни убеждения или когато е нарушен „кодексът на честта“ на семейството или на общността. Затова описаните в т.нар. чадър на позора деяния не биха могли да се причислят автоматично към установените в България „престъпления в името на честта“.

Концепцията за „честта“, както и т.нар. престъпления в името на честта са тясно свързани с традиционните разбирания и практики за осъществяване на контрол предимно върху сексуалните и социалните избори на жените и децата (но без да се изключват момчета и мъже), респ. върху правото им на собствени решения по тези въпроси. Тази проблематика се разглежда основно като относима към затворени общности и към изградените у тях в предходни времена етнически особености и обичаи. Тя може да се окаже относима и към някои среди на установили се у нас със статут на бежанци имигранти от различни националности.

Настоящото изложение цели да представи някои резултати и изводи от извършеното проучване по проект **Противодействие на злоупотребите в името на честта в социален и правен аспект** и да постави проблемите по темата във фокуса на обществото и законодателя. Целта на проекта е да предложи превенцията на този вид престъпления, да идентифицира нови идеи и подходи, включително за насърчаване на развитието на повече услуги и инициативи за подкрепа на жертвите.

Международните стандарти относно човешките права са изходна точка за изследването. Според Върховния комисариат по

правата на човека към ООН¹ „наборът от практики, които имат отрицателно въздействие върху здравето на жените и децата и които нарушават международните стандарти за правата на човека, често се споменава като „вредни традиционни практики“. Това не означава, че всички традиционни практики са вредни и нарушават човешките права, но когато това се случва, ние трябва да сме в състояние да ги поставим под въпрос и да се справим с тях“.

Приложими международноправни актове към изследваната проблематика са: Резолюция 1468 (2005) за принудителен и детски брак на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа, Резолюция 843 (IX) на Общото събрание на ООН, от 17.12.1954 г., относно традиции, стари закони и практики, свързани с брака и семейството, несъвместими с принципите на Хартата на ООН (Всеобщата декларация за правата на човека), Резолюция на Генералната асамблея на ООН A/RES 57/179 за мерките, които трябва да се предприемат с цел премахване на престъпленията, извършени срещу жени в името на честта, от 2003 г., Резолюция на Генералната асамблея на ООН A/RES/59/165 за мерките, които трябва да се предприемат с цел премахване на престъпленията, извършени срещу жени в защита на честта, от 20 декември 2004 г., Всеобщата декларация за правата на човека на ООН, Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, Конвенцията за правата на детето, Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените (CEDAW), Хартата на основните права на Европейския съюз.

Методът на изследването включва проучване и анализ на публикуваните в правноинформационните системи² съдебни решения относно дела, съдържащи данни за деяния, с които се засягат най-вече бракът, семейството и младежта. Относимите случаи са отграничени на базата на отразените в самите съдебни решения обстоятелства относно **мотивите** за извършване на престъплението, както и на съдържащите се в съдебните решения **изрични данни за групата и етническата принадлежност** на извършителите, респ. на пострадалите от извършените деяния.

¹ <https://www.coe.int/bg/web/compass/what-are-human-rights->

² „Лакорда“ и „Сиела“.

Първоначално беше изследвана само съдебната практика за областите Враца, Търговище, Плевен, Смолян и Благоевград. Установи се обаче, че броят на публикуваните съдебни решения е малък, което доведе до разширяване на периметъра на изследването по отношение на съдебната практика за цялата страна с цел пълнота и сравнителен анализ на данните.

Проучени са и публикуваните доклади относно ранните бракове в България и последиците от тях, както и данните от Националния статистически институт (НСИ) в тази област.³ Установи се намаляване на броя на ранните бракове за периода след 2001 г. и към 2011 г. (когато е извършено преброяване на населението) – както на браковете, сключени от лица под 18-годишна възраст, така и на съжителствата на лица под 16-годишна възраст. От 2011 г. обаче се отбелязва тенденция на плавно и значимо увеличаване на ранните бракове, които от 315 през 2011 г. нарастват на 651 през 2018 г. Към 2019 г. са сключили брак общо 19 мъже и 572 жени под 18-годишна възраст. Отчита се намаление спрямо данните от 2018 г. – 32 мъже и 619 жени.⁴

При анализиране на проблема са използвани и данни от доклада „Ситуационен анализ за децата и жените в България“ на УНИЦЕФ⁵, както и от „Проучване на социалните норми, които възпрепятстват достъпа на ромските момичета до образование“⁶, които съдържат информация относно последиците от ранните бракове в ромската общност в България. Според докладите ромската общност, която населява различни части от страната, може да бъде класифицирана като „междугрупова етническа общност,

---

³ https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/data/timeseries/Pop_4.1.5_Marriages_DR.xls; <https://www.nsi.bg/bg/content/3028/%D1%81%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8-%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5>.

⁴ НСИ. Население и демографски процеси, 2019, с. 62, достъпно на: www.nsi.bg/sites/default/files/files/publications/DMGR2018.pdf.

⁵ https://www.unicef.org/bulgaria/sites/unicef.org.bulgaria/files/2018-12/SITAN_Children_Women_BG.pdf.

⁶ Захова, С. Изследване на социалните норми, които възпрепятстват достъпа на ромските момичета до образование. С: УНИЦЕФ, 2016, с. 10, достъпно на: https://www.unicef.org/bulgaria/sites/unicef.org.bulgaria/files/2018-10/Report_on_Social_Norms_Bul.pdf.

съставена от групи, метагрупови обединения и субгрупи със своя идентичност“. Съгласно цитираните доклади „първа и главна задача на момичето е да опази честта (девствеността) си. Този въпрос е решаващ за престижа не само на момичето, но и на цялото ѝ семейство. Девствеността на момичетата при встъпване в брак е от особена важност за ромите, включително и в наши дни, когато това изискване се превръща в един от основните етномаркери на ромите за отграничаване от не-ромите. (...) В изследваните области като цяло изискването за девственост се спазва и се посочва като една от основните причини за детските бракове“⁷.

Проучванията, направени във връзка с ранните бракове и отпадането от училище на младите роми, доказват, че тези явления са последица от възприетите модели на поведение и традициите в отделните общности. „Наблюдаваните практики при сключване на брак почти напълно се покриват с описания традиционен модел – изборът на брачен партньор е изцяло в ръцете на родителите и има случаи, в които „момчето се връща от училище и научава, че вече е женен“. (...) Т.нар. аранжирани бракове, наричани повсеместно от роми и макрообществото **купуване на булката**, с което се обозначава **плащането на откуп** на родителите на момичето от бъдещия младоженец, се практикуват от ромски групи в страната, например сред калдарашите и тракийските калайджии. Практиката е била позната сред повечето ромски групи, сред които съществува спомен за плащането на символичен откуп за булката, наречен баба-хакъ. (...) На места е съществувала и друга форма на сключване на брак – т.нар. **брак чрез кражба**, който се практикува, когато родителите на момичето не са съгласни да омъжат дъщеря си. В съвременното обаче кражбата е само имитация, момичето доброволно се оставя да бъде „откраднато“⁸.

Изхождайки от предходни анализи и установени практики, характерни за отделни общности и групи, настоящото изследване се фокусира именно върху „уредените бракове“, принудителните бракове и откупа за булка, осъществяващи съставите на престъпленията против брака, семейството и младежта (**чл. 177 и 178**

⁷ Захова, С. Цит. съч., с. 18.

⁸ Пак там, 19–20.

НК; чл. 190, 191 и 192 НК), които би могло да бъдат определени като „престъпления в името на честта“, доколкото са свързани със запазването на традициите, с неписани правила или *„етно-разграничителен маркер на идентичност, отделящ ги от останалите общности“*⁹.

Безспорно е установено, че насилието „в името на честта“ води до социално изключване, до отказ от образование и трудова заетост, а понякога и до загуба на живота. Редица деяния, свързани с насилие „в името на честта“, у нас са криминализирани, макар да не са обособени по този критерий в Наказателния кодекс. За нуждите на изследването престъпленията, извършвани „в името на честта“, следва да се разграничат от престъпленията, извършвани „в условията на домашно насилие“, тъй като в редица случаи има сходство или припокриване на изпълнителните деяния. Общото е, че и в единия, и в другия случай тези престъпления засягат личността и основните права и свободи на човека.

През 2019 г., след като Конституционният съд обяви Истанбулската конвенция за противоконституционна, бяха криминализирани определени деяния, извършени *„в условията на домашно насилие“*. Според чл. 93, т. 31 НК¹⁰ *„престъплението е извършено „в условията на домашно насилие“, ако е предшествано от системно упражняване на физическо, сексуално или психическо насилие, поставяне в икономическа зависимост, принудително ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права и е осъществено спрямо възходящ, низходящ, съпруг или бивш съпруг, лице, от което има дете, лице, с което се намира или е било във фактическо съпругеско съжителство, или лице, с което живеят или е живяло в едно домакинство“*. Видно е, че този вид престъпни деяния накърняват права и ценности, каквито накърняват и т.нар. престъпления в името на честта – личната свобода, свободата на волята, личните права и т.н.

Следва да се прави разграничение между „престъпление в името на честта“ и действия, които не са криминализирани, но представляват посегателства срещу физически лица, изразяващи се в „злоупотреба в името на честта“/или „насилие, основано на честта“. Общото между престъпните състави, предмет на изслед-

⁹ Захова, С. Цит. съч., с. 18.

¹⁰ Член 93, т. 31 НК (обн., ДВ, бр. 16 от 2019 г.).

ването, е, че имат една специфична особеност – престъпното поведение е свързано с извършване на насилие „в името на честта“ с цел защита на възприемани културни и религиозни убеждения или когато е нарушен „кодексът на честта“ на семейството или на общността. С оглед на направеното разграничение по мотиви за извършване на престъпленията и наличието на *изрични данни за груповата и етническата принадлежност* на извършителите, респ. на пострадалите от извършените деяния, изследването се съсредоточава до анализа единствено на престъпленията по глава IV от НК по цитираните по-горе текстове на закона.

Трудността при разкриване и доказване на тези престъпления е свързана с обстоятелството, че голям брой от тях се извършват в затворени или малки общности, в които често поведението не се разпознава като престъпно. Поради това голяма част от деянията, представляващи престъпления, се включват в т.нар. латентна престъпност. Така например в изследване на Държавната агенция за закрила на детето¹¹, публикувано на 21.02.2017 г., се сочи: *„В хода на реализираната през 2016 г. тематична планова проверка „Ранно съжителство и ранни раждания“ в 30 броя дирекции „Социално подпомагане“ (ДСП) на територията на цялата страна е установено, че преобладаващите сигнали за деца, съжителстващи на семейни начала и родили свои деца, постъпват от отделите за социална закрила или от друга дирекция за социално подпомагане. Малка част от личните лекари и гинеколози сигнализират ДСП за ранни бременности. Според направения от нея анализ **общият брой регистрирани случаи на ранни съжителства и ранни раждания и на новородените бебета от малолетни и непълнолетни момичета е 853, от които 448 малолетни/непълнолетни момичета, встъпили в ранни съжителства и/или осъществили ранни раждания, и 405 новородени бебета. Данните показват, че както и в предходните години, изключително нисък остава относителният дял на сигналите, подадени от личните лекари на децата – по-малко от 1 %, и здравните заведения – 7 %, от общо 1104 сигнала, разгледани от мултидисциплинарните екипи по Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жер-***

---

¹¹ <https://sacp.government.bg/en/node/1003>.

тви на насилие или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция, видно от доклад на ДАЗД относно Мониторинга по прилагане на Координационния механизъм за 2015 година.

В Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца 2017–2020 г. е направен анализ и статистиката показва, че подадените от дирекциите „Социално подпомагане“ сигнали до районните прокуратури в страната през 2015 г. за случаи на ранно съжителство с лица под 16-годишна възраст, принуда на дете към съпругеско съжителство, заживяване на съпругески начала от женски пол и др. съгласно нормите на чл. 190–192 НК са 1094, а броят на отказите на прокуратурите по места са 573. Прокуратурата на Република България отчита, че през 2015 г. са образувани 874 досъдебни производства за престъпления по чл. 190–192 НК, като в съда са внесени 561 прокурорски актове срещу 619 лица. С влезли в сила присъди/решения са осъдени или санкционирани общо 561 лица.

Необходимостта от поставяне на проблема във фокуса на нашата общественост и законодателя се поражда от нуждата за утвърждаване на защитата на човешките ценности, каквито представляват човешкият живот, здравето, както и основните права и свободи, прокламирани от международноправните норми и гарантирани чрез нашето законодателство и правосъдна система. Резултатите от изследването може да се използват от организации и институции за подкрепа на усилията им за противодействие на тези престъпления и за навременна и ефективна защита на жертвите.

II. Анализ на съдебната практика относно т.нар. престъпления на честта

Както беше посочено по-горе, предмет на анализ по настоящото проучване са престъпленията по глава IV от НК, за които в делата е отразено, че са извършени с определен мотив (с цел да се защити честта на момичето, спазване на традициите и т.н.), и са налице данни за груповата и етническата принадлежност на извършителите и пострадалите.

= Престъпления против брака и семейството:

– принуждаване на другото да встъпи в брак чрез употреба на сила, заплашване или злоупотреба с власт (**чл. 177, ал. 1 НК**) или отвличане на другото с цел принуда да встъпи в брак (**чл. 177, ал. 2 НК**);

– даване на откуп или посредничество за даване или получаване на такъв откуп (**чл. 178 НК**).

= Престъпления против младежта:

– принуждаване на другото да заживее съпружески с някого чрез употреба на сила, заплашване или злоупотреба с власт (**чл. 190, ал. 1 НК**); отвличане на другото с цел да бъде принуден да заживее съпружески с някого (**чл. 190, ал. 2 НК**); принуждаване на другото да заживее съпружески с него или с друго лице, като чрез въвеждане в заблуждение го склони да премине на територията на друга държава (**чл. 190, ал. 3 НК**);

– заживяване на пълнолетно лице на съпружески начала с лице от женски пол, ненавършило 16-годишна възраст (**чл. 191, ал. 1 НК**);

– склоняване или улесняване от пълнолетно лице на непълнолетно лице от мъжки пол и лице от женски пол, ненавършило 16-годишна възраст, да заживеят съпружески без брак (**чл. 191, ал. 2 НК**);

– квалифициран състав по **чл. 191, ал. 3** – ако деянията по предходните алинеи са извършени с лице, ненавършило 14-годишна възраст;

– даване или получаване на откуп или посредничество за даване на откуп от родител или сродник, за да разреши на дъщеря или сродница, ненавършила 16-годишна възраст, да заживее съпружески с другото (**чл. 192 НК**).

За посочените престъпления законът предвижда различни наказания – лишаване от свобода, пробация, глоба, а в някои случаи кумулативно – и обществено порицание.

Анализът на съдебната практика¹² в Търговище, Разлог, Смолян, Плевен и Враца по отношение на наказанието „пробация“ сочи, че на извършителите на „престъпления на честта“ са били наложени следните пробационни мерки:

---

¹² Резултатите са от кабинетно проучване на публикуваната съдебна практика в правноинформационните системи „Сиела“ и „Лакорда“.

– чл. 42а, ал. 2, т. 1 НК – задължителна регистрация по настоящ адрес за срок от **девет месеца** с периодичност **два пъти седмично**;

– чл. 42а, ал. 2, т. 2 НК – задължителни периодични срещи с пробационен служител за срок от **девет месеца**;

– чл. 42а, ал. 2, т. 6 НК – безвъзмезден труд в полза на обществото в размер на 100 часа за срок от една година и **обществено порицание**, което да се изпълни чрез прочитане по радиовъзел.

В по-голямата част от случаите съдът е приложил чл. 78а НК и е наложил административно наказание „глоба“, като при определяне на размера на глобата съдът често е отбелязвал „липсата на средства“.

Статистиката¹³ по години, брой извършители, брой осъдителни актове, общ брой в страната, по области, съгласно публикуваните данни на Прокуратурата на Република България за осъдени лица в периода 2016–2018 г. за **престъпления против брака, семейството и младежта** сочи следното:

– **За 2016 г. – общо осъдени на лишаване от свобода 826**, от които 583 – при ефективно изтърпяване на наказанието, 243 – условно;

– **За 2017 г. – общо осъдени на лишаване от свобода 749**, от които 502 – при ефективно изтърпяване на наказанието, 247 – условно;

– **За 2018 г. – общо осъдени на лишаване от свобода 651**, от които 401 – при ефективно изтърпяване на наказанието, 225 – условно, 25 – освободени от наказателна отговорност.

За същия период в столицата осъдените лица по глава IV от НК са съответно: за 2016 г. – 0,7 % от всички осъдени с влязъл в сила съдебен акт, или около 20; за 2017 г. – 1,55 % от всички осъдени с влязъл в сила съдебен акт, или около 45; за 2018 г. – 1,08 % от всички осъдени с влязъл в сила съдебен акт, или около 33.

В тези статистически данни не са отграничени видовете престъпления по отделните разпоредби на НК. Независимо от видимото според статистиката за страната намаляване на общия

---

¹³ <https://www.prb.bg/bg/opsotia/dokumenti/godishni-dokladi>, <https://www.prb.bg/bg/sgp/prokuratura/godi-sh-ni-ot-ch-eti>, <https://www.prb.bg/bg/opvratsa/dokumenti/godishni-dokladi>.

брой на престъпленията по глава IV на НК, проблемът остава най-вече поради липсата на анализ на причините за извършването на този вид престъпления, както и поради спецификата на т.нар. престъпления в името на честта, които обикновено остават неразкрити, съответно – ненаказани. Отделно от това в тази обща статистика са включени и други престъпления, които не влизат в изследваната група (например тези по чл. 183 НК – за неплащане на издръжка, които са значителен дял от общия брой).

Анализът на съдебната практика както за цялата страна, така и за изброените 5 области на България сочи, че най-разпространените престъпления – тези против семейството и против младежта (особено тези по чл. 178, 190 и 191 НК), са извършени от лица, които са без образование или с начално и основно образование. Освен това извършителите са или безработни, или без доходи – в близо 90 % от случаите.

1. Престъпления против брака и семейството

Съгласно чл. 46 от Конституцията бракът е доброволен съюз между мъж и жена. За законен се признава само гражданският брак, а формата, условията, редът за неговото сключване и прекратяване се уреждат със Семейния кодекс, който предвижда, че само по изключение брак може да се сключи и между лица, навършили 16-годишна възраст. **Основни принципи са равноправието и доброволността между съпрузите.**

Правото на закрила на децата е най-общо формулирано в **чл. 10 от Закона за закрила на детето**: „Всяко дете има право на закрила за нормалното му физическо, умствено, нравствено и социално развитие и на защита на неговите права и интереси“.

Член 2 от Конвенцията за правата на детето повелява, че „държавите – страни по конвенцията, зачитат и осигуряват правата, предвидени в тази Конвенция, на всяко дете в пределите на своята юрисдикция без каквато и да е дискриминация“.

Международноправните норми определят **ранните бракове** като *бракове между деца*. Резолюция 1468 на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа (ПАСЕ) определя **детския брак** като „съюз на две лица, поне едното от които не е навършило 18 години“.

Проблемът с ранните и с принудителните бракове у нас се локализира най-вече сред населението от ромски произход. В ци-

тираното изследване на УНИЦЕФ се съдържат следните данни¹⁴: „През 2001 г. 6181 момичета под 18 години са в съжителство, като 2283 от тях са под 16 години. За десет години броят на 18-годишните момичета в съжителство намалява с около 30 % и през 2011 г. те са 4334. Намаляването при 16-годишните в съжителство е над 33 % – те са 1505 през 2011 г.“.

Тези бракове са тежка форма на сексуално насилие, с което се нарушават основните права на децата като образование, здравословен начин на живот, сигурност – правна и социална среда. Най-заstraшени са момичетата под 18-годишна възраст, които са заставени да съжителстват с партньор, като това води до ранна бременност, полово предавани болести, ниско образование, изолиране от социалния живот, трайна маргинализация.

Като **причина/мотив** за вземане на решения за ранни или насилствени бракове може да се посочат: традициите, социалният и икономическият фактор, лошите условия на живот и ниското ниво на образование, ниски доходи или изобщо липса на доходи.

1.1. В раздел I на глава IV на Наказателния кодекс са уредени видовете **престъпления против брака**, като два от съставите засягат именно **свободата на волеизявлението във връзка със сключването на брак – чл. 177 и 178 НК**. Непосредствен обект на тези престъпления са обществените отношения, които гарантират свободата на волята при встъпване в брак и неговата действителност.

1.2. В раздел II на глава IV на Наказателния кодекс са регламентирани **престъпленията против семейството**.

В петте изследвани области в България няма данни посочените по-горе престъпни деяния да са извършени като „престъпления в името на честта“. Затова от включените в раздел I на глава IV от НК престъпления предмет на изследването са само тези по чл. 177 и 178 НК – „престъпления против брака“.

2. Престъпления против младежта – раздел II от глава IV на Наказателния кодекс

Разгледани са престъпленията по чл. 190, 191 и 192 НК, за които има нужните данни относно **мотивите** за извършването,

---

¹⁴ https://www.unicef.org/bulgaria/sites/unicef.org.bulgaria/files/2018-10/Report_on_Social_Norms_Bul.pdf, с. 21.

спазването на определени **обичаи и практики** в поведението на извършителите и на пострадалите лица предвид **груповата и етническата принадлежност** на извършителите, респ. на пострадалите от извършените деяния. Публикуваната съдебна практика сочи, че деянията по чл. 190–192 НК са най-яркият израз на т.нар. престъпления на честта, тъй като в изследваните пет области на България има най-многобройна съдебна практика, която е еднородна, а налаганите от съдилищата наказания на извършителите са – с малки изключения – почти еднакви.

Проучени са 37 съдебни решения по чл. 191 НК, както и 27 случая по чл. 192 НК.

В 50 от случаите съдът е наложил наказание „глоба“ в размер на 1000 лв., в един от случаите е наложено наказание „глоба“ в размер на 2000 лв., в един – глоба в размер на 1300 лв., и в един – глоба в размер на 500 лв. В 4 от случаите е наложено наказание „лишаване от свобода“, в 3 от случаите – „пробация“, а в 3 случая подсъдимите са били оправдани. По редица дела подсъдимите са повече от един. Това са случаите на даване на откуп и получаване на откуп и посредничество (по чл. 178 НК, както и по чл. 191 и 192 НК), където обикновено участват родителите или сродниците на двете лица.

Според проучените доклади, цитирани в изследването ни, **„изискването за запазване на виргиналния статус (честта, девствеността, моминството) на булката е основната норма, с която е свързан детският брак при ромите. В общностите, практикуващи детски бракове, съществува схващането, че с влизането в полова зрялост на момичето нейната девственост може да бъде отнета и затова то може/трябва да бъде задомено. Изискването за честта на момичето не е ромска традиция per se, но тя се схваща от ромите като важен дял от идентичността им. Нормата за девственост на момичето продължава да се възприема от ромите като основен етноразграничителен маркер на идентичност, отделящ ги от останалите общности“.**

Така например в едно от изследваните съдебни решения¹⁵ е посочено следното: **„Двамата спазили традицията на ромския етнос, като същия ден избягали и се скрили при роднини на Р.,**

---

¹⁵ Решение № 144/14.09.2015 г. по н. д. № 456/2015 г. на Районния съд – Ихтиман (чл. 191, ал. 2 НК, чл. 20, ал. 1 НК, чл. 20, ал. 2 НК, чл. 78а НК).

където прекарвали известно време заедно. Спазвайки тази традиция, двамата младежи знаели, че ще принудят родителите си да приемат решението им за съвместно съжителство, тъй като според ромския етнос, след като момичето избяга с момчето и прекара известно време насаме с него, става негова жена. Същата вечер двамата младежи отишли в дома на Н. Р., където заявили решението си на родителите му – обвиняемите А. Н. и Д. Р. Те приели решението и се съгласили двамата младежи да заживеят заедно като мъж и жена, след което посетили дома на обвиняемите А. А. и С. А., за да поискат „официално“ Г. за жена на Н. “.

Същото е посочено и в друго решение¹⁶: „**В началото на месец май същата година в съгласие с ромските традиции решили да заживеят на семейни начала. На ... 2014 г. двамата избягали от домовете си, знаейки, че традицията на ромския етнос предполага, когато момичето избяга с момчето, да се приема, че става негова жена**“.

Анализът на съдебната практика показва, че извършителите на този вид престъпления и пострадалите от тях са най-вече от ромската общност, тъй като съдът е отбелязал, че съответните престъпни деяния са извършени вследствие на определени традиции и култура, както и с цел запазване на „виргиналният статус на булката“.¹⁷ Причина/мотив за това поведение са също така възможността за получаване на облага във вид на откуп, липсата на средства, ниската правна култура, ниското образование или липсата на такова, както и незачитането на закона. От изследваната съдебна практика се установява, че приблизително 34 % от извършителите нямат никакво образование, 26 % имат начално образование и само 40 % имат основно образование. Повече от половината от извършителите са безработни или имат ниски доходи.

Получава се т.нар. ефект на пеперудата. Извършителите са с ниско образование, без доходи, в почти всички случаи са безработни или „обща работници“, а засегнатите лица (пострадалите) в огромната част от случаите се лишават от възможността да получат нужното образование поради преждевременното им откъс-

¹⁶ Решение № 116/ 22.07.2015 г. по н. д. № 335/2015 г. на Районния съд – Ихтиман (чл. 191, ал. 2, чл. 20, ал. 1 НК, чл. 78а НК).

¹⁷ Изводите са направени въз основа на съдържанието на съдебните актове.

ване от училище и заживяването им „на семейни начала“, раждането на деца и т.н. и на свой ред също остават без образование и доходи и се маргинализират.

Общият брой на анализираните 69 съдебни решения, разпределени по райони на действие на окръжните съдилища, са, както следва:

София-област – 19 бр., с концентрация в Районния съд – Ихтиман – 12 бр.; Плевен – 11 бр., Благоевград – 8 бр., Търговище – 5 бр., Враца – 3 бр., други райони на окръжни съдилища – 23 бр.

Анализът на наложените наказания сочи, че при постановени 69 бр. присъди или решения наказанията са следните: глоба от 1000 лв. – 50 бр., глоба от 1300 лв. – 1 бр., глоба от 500 лв. – 1 бр., лишаване от свобода – 4 бр., пробация – 3 бр., оправдани – 3 бр., т.е. в над 70 % съдът е освободил деца от наказателна отговорност по реда на чл. 78а НК и му е наложил административно наказание „глоба“ в минималния предвиден размер – 1000 лв.

Установява се, че в голяма част от престъпленията, особено тези по чл. 191, ал. 2 НК, участва повече от едно лице – обикновено родителите на лицата, които са били склонени или улеснени да заживеят съпружески, без да са сключили брак, което поначало е традиционно за тези общности.

От общия брой 69 анализирани съдебни акта се установява, че едва по 9 от делата е бил назначен служебен защитник, а по едно дело – особен представител (т.е. едва в 15 % от случаите е ползвана правна помощ по реда на Закона за правната помощ). От съдебните актове е видно също, че в повечето случаи пострадалите не са били конституирани в качеството на граждански ищци или на частни обвинители. Без съмнение това се дължи на обстоятелството, че пострадалите обикновено са в зависимост от извършителя/подсъдимия и се съобразяват със своите културни разбирания и общностни обичаи и традиции.

III. В заключение, от първоначалния анализ на съдебната практика може да бъдат направени следните изводи¹⁸:

1) Правните норми относно т.нар. престъпления в името на честта са концентрирани в глава IV на НК – „Престъпления против брака, семейството и младежта“ – чл. 177 и 178, чл. 190, 191 и 192 НК.

2) Извършители на деянията и пострадали от „престъпленията в името на честта“ в повечето случаи са лица от ромски произход, а причината за извършването им се корени на първо място в традициите на общностите, в ниската правна култура на извършителите, в защитата на „ценности“, типични за определени общности, а понякога – в ниските доходи и желанието за получаване на материална облага.

3) В преобладаващата част от случаите извършителите на „престъпленията против честта“ са лица без образование, с начално или в редки случаи с основно образование.

4) Престъпленията засягат обособени групи лица, като по възрастов признак в повечето случаи те са под 18, под 16 и под 14 години, които лица са и най-беззащитни.

5) Престъпленията засягат най-вече лица от етнически общности. Към настоящия момент не са установени случаи на мигранти – извършители или пострадали от тези престъпления.

6) Престъпленията засягат предимно млади жени и момичета, а в единични случаи извършителят или пострадалият е лице с психически/ментални проблеми.¹⁹

7) Престъпленията се извършват от родители или близки (сродници) на пострадалите, като подсъдимите в едно дело обикновено са повече от един.

8) В повечето случаи на заживяване на съпружески начала съдът прилага чл. 78а НК и налага административно наказание „глоба“ около 1000 лв. предвид преквалифицирането на деянието

---

¹⁸ Настоящият анализ е първоначален, като предстои задълбочено и прецизно изследване на съдебната практика по всички изброени видове престъпления съгласно проекта.

¹⁹ Например решение № 79/08.08.2013 г. по н. д. № 199/2013 г. на Районния съд – Пещера, I състав.

като маловажен случай поради последващото сключване на брак между лицата.

9) Належащо е органите на прокуратурата, разследващите и съдебните органи да информират пострадалите лица, както и обвиняемите, за възможността да получат правна помощ по ЗПП в изпълнение на изискванията за справедлив процес.

Както вече беше посочено, в българското законодателство липсва определение за злоупотреба или насилие „в името на честта“, както и система за събиране и идентифициране на данни. В повечето случаи се касае за **скрито насилие**, което много често се прикрива под формата на традиция, под формата на патриархален ред, поради което е трудно разпознаваемо. Основно този вид престъпления се извършват в малцинствените групи. Животът на жертвите на подобен тип насилие е различен и труден. Те нямат възможност да продължат да се развиват и образуват, изпадат в социална изолация. Става дума за сериозен социален проблем, засягащ цялото ни общество, тъй като този проблем е с последващо значително социално и икономическо въздействие.

Реалната промяна трябва да започне от нагласите на хората в малцинствата, **промяна на негативните социални норми и обичаи** по отношение на децата и подрастващите, **ангажиране и реинтегриране на млади хора**, които не учат и не работят. Гарантирането на правото на качествено образование за всяко дете в риск и от уязвима група следва да бъде един от основните приоритети в работата на институциите в България.